

Dr hab. Wanda Maria Gaczek, prof. UE

Katedra Ekonomiki Przestrzennej i Środowiskowej

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Uwagi dyskusyjne do projektu Karty Przestrzeni Publicznej

Uwagi ogólne:

- 1) Czynniki jakości przestrzeni publicznej w jednostce terytorialnej (np. w mieście) można rozpatrywać na trzech poziomach:
 - **czynniki w makroskali:** prawne i polityczne rozwiązania w skali kraju i na poziomie międzynarodowym, np. polityka przestrzenna, polityka miejska, polityka ochrony środowiska w kraju i UE; przyjęte rozwiązania prawne - obowiązujące ustawy z zakresu planowania przestrzennego, ochrony środowiska przyrodniczego i ochrony dóbr kultury itd. Możliwości oddziaływania na te czynniki mają organizacje zawodowe (np. TUP, SARP), organizacje samorządów (np. Związek Miast Polskich) i inne gremia społeczne i polityczne. Ich zmiany są jednak - wobec inercji przepisów, braku spójności w systemie prawnym, wielu zastrzeżeń merytorycznych w stosunku do konkretnych ustaw - są ograniczone. Egzekwowanie istniejących przepisów, jak zauważono w trakcie dyskusji w pierwszym dniu konferencji, jest również ograniczone;
 - **czynniki w mezoskali:** przyjęte rozwiązania w mieście, regionie, gminie, koncepcje, modele, plany ogólne i kierunkowe rozwoju przestrzennego miasta, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Są to dokumenty o charakterze przepisów wewnętrznych obowiązujących władze i jednostki podległe. Przyjęte koncepcje w tej skali powinny zapewnić systemowe rozwiązania, zrównoważenie funkcjonalne, ciągłość publicznych przestrzeni otwartych, aktywnych biologicznie oraz ochronę wartościowych historycznie i przyrodniczo przestrzeni miasta;

- **czynniki w mikroskali:** plany miejscowe, projekty urbanistyczne użytkowania przestrzeni publicznej i semipublicznej konkretnych obszarów, wybranych kwartałów, osiedli mieszkaniowych, placów, parków, ulic itd. Racjonalnie społeczne kształtowanie przestrzeni publicznej w mikroskali wymaga udziału wielu jej użytkowników oraz zaangażowania nie tylko urbanistów i architektów, ale także socjologów, ekonomistów, artystów (sfery kultury) i, a może przede wszystkim, mieszkańców.

Poziomy te są ze sobą oczywiście powiązane, ale nie można stwierdzić, że poziom makroskali odgrywa rolę decydującą.

- 2) Jakość przestrzeni publicznej w mieście staje się źródłem, **czynnikiem budowania przewagi konkurencyjnej miasta**. Rola tego czynnika wzrasta szczególnie w dobie gospodarki opartej na wiedzy i wzroście znaczenia tzw. dziedzin (branży) kreatywnych w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego. Zawsze jednak punktem wyjścia dyskusji o roli przestrzeni publicznych w jednostce terytorialnej (kraju, regionie, mieście, gminie) jest **jakość życia**. Wzrost zamożności, rozwój cywilizacyjny, wzrost świadomości ekologicznej i estetycznej, wzrost poziomu wykształcenia, wzrost ilości czasu wolnego zwiększają rolę przestrzeni publicznych w życiu mieszkańców każdego miasta i regionu. Przestrzeń publiczna pełni też ważne **funkcje ekologiczne** (utrzymanie ekosystemów, ruszt ekologiczny, ochrona zasobów przyrodniczych) oraz **funkcje społeczne** (przestrzeń ta staje się elementem kształtowania postaw społecznych, może budować warunki współdziałania różnych grup społecznych, wiekowych itd.).
- 3) **Instrumenty kształtowania jakości** przestrzeni publicznej muszą tworzyć zintegrowany, spójny wewnętrznie system obejmujący instrumenty prawne, organizacyjne, ekonomiczne i społeczne. Nawet najlepsze rozwiązania prawne (a takich obecnie brakuje) nie będą wystarczające dla zapewnienia ładu przestrzennego i wysokiej jakości przestrzeni publicznych w istniejącym w Polsce modelu/ustroju społeczno-gospodarczym. Inwestorzy i władze publiczne muszą zdawać sobie sprawę z ekonomicznych efektów zewnętrznych dobrze zagospodarowanej przestrzeni publicznej. Efekty te skutkują podniesieniem potencjalnych zysków jednostek funkcjonujących w otoczeniu lub działających w przestrzeni semipublicznej. Efekty te

mogą być oddalone w czasie i są też trudno wymierne, co nie znaczy, że nie można ich określić ilościowo. Decydująca funkcja społeczna przestrzeni publicznej w mieście wymaga także w procesie jej kształtowania wykorzystywania instrumentów związanych z edukacją i kształtowaniem społeczeństwa obywatelskiego. 4} Po przyjęciu aksjomatu, że przestrzeń publiczna jest dobrem wspólnym (w teorii ekonomii dobro wspólne o nieograniczonym dostępie i braku reglamentacji z jego korzystania może podlegać szybkiemu zniszczeniu) konieczne jest wskazanie Jednostki" która będzie dbała o jego zachowanie i przejmie odpowiedzialność za jego kształt. Jednostka ta może też czerpać korzyści z wykorzystywania wartości przestrzeni publicznej (np. podatek od nieruchomości firm wykorzystujących zewnętrzne efekty przestrzeni publicznej wysokiej jakości, czy efekty sąsiedztwa). Wydaje się, że **decydującą rolę w utrzymaniu jakości dobra wspólnego, jakim jest przestrzeń publiczna muszą odgrywać władze samorządowe**, które na poziomie miasta i gminy dysponują władztwem w zakresie prawa lokalnego.

Uwagi szczegółowe:

- 1) Wstępny projekt Karty Przestrzeni Publicznej wydaje się zbyt szczegółowy. Powinien to być raczej dokument ideowy, bez wskazywania szczegółowych rozwiązań.
- 2) Z projektu można całkowicie usunąć pkt. 4. pt. Co przeszkadza w kształtowaniu wysokiej jakości przestrzeni publicznej. Zawiera on znane w środowisku stwierdzenia, które można pominąć.
- 3) Pominąć w tekście te elementy, które zostały zapisane w szczegółowych ustawach np. z zakresu ochrony środowiska przyrodniczego. W pkt. 5.1 można wyeliminować ppkt.1, ppkt.4, ppkt.6 i ppkt.9. Podobnie w kolejnych punktach.
- 4) Wydaje się, że rozwiązaniem bardziej pożądanym w dokumencie ideowym byłby jednak wykaz obowiązujących zasad (tak, jak np. w zasadach ekorozwoju).
- 5) Konieczne wydaje się uwzględnienie (pominięcie) w Karcie ustaleń znajdujących się w już obowiązujących ustawach, bądź ustawach będących już w procedurze legislacyjnej (zwrócono na to uwagę w pierwszym dniu konferencji).